

O‘zbekiston-Finlandiya Pedagogika instituti, "Boshlang‘ich ta‘lim nazariyasi va amaliyoti" kafedrasidotsenti Rahimova Gulbahor Qarshibaevna ilmiy rahbarligi asosida

**Raximboyeva Salomat
Graduate student of Uzbekistan-Finland Pedagogical Institute
raximboyevasalomat@gmail.com**

EXPRESSION CHILDREN’S OF HUMORISTIC SPIRIT IN THE NOVEL “RIDING THE YELLOW GIANT”

Abstract: The article analyzes the children’s humorous events depicted in the novel "Riding the Yellow Giant" by Khudoiberdi Tokhtabayev, an incomparable creator of children's literature.

Key words: Demandingness, diligence, pride in the profession, engineering, lack of education, the night of Lailatul Qadr, believe in fiction, simplicity.

ВЫРАЖЕНИЕ ДЕТСКОГО ЮМОРИСТИЧЕСКОГО ДУХА В РОМАНЕ “ВЕРХОМ НА ЖЕЛТОМ ГИГАНТЕ”

Аннотация: В статье анализируются характерные для детей юмористические события, изображенные в романе «Верхом на желтом гиганте» бесподобного творца детской литературы Худойберди Тухтабаева.

Ключевые слова: Требовательность, трудолюбие, гордость за профессию, инженерное дело, необразованность, ночь Лайлятуль Кадр, верить в воображаемые вымыслы, простота.

“SARIQ DEVNI MINIB” ROMANIDA BOLALARGA XOS YUMORISTIK RUHIYATNING IFODALANISHI

Annotatsiya: Maqolada bolalar adabiyotining beqiyos ijodkori Xudoyberdi To‘xtaboyevning qator mamlakatlarga mashhur “Sariq devni minib” romanida aks etgan bolalarga xos yumoristik voqealar tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Talabchanlik, tirishqoqlik, kasbdan faxrlanish, injenerlik, uquvsizlik, laylatulqadr kechasi, to‘qimalarga ishonch, soddalik.

Birinchi prezidentimiz Islom Karimov ta’biri bilan aytganda, “Inson yozuvchilikni tanlamaydi, aksincha bu kasb yozuvchini tanlaydi”.¹ Bolalarga kitob yozish uchun asar tugagunga qadar bola bo‘lib qolmoq zarur. Biz esa bolalikni o‘yin-kulgi va hazil-mutoyibaga boy, betakror davr deb bilamiz. Xudoyberdi To‘xtaboyev ham “Sariq devni minib” romanida Hoshimjonni sho‘x, quvnoq, har ishda adolatli bo‘lishiga qaramay, hazil qilishni yoqtiruvchi obraz sifatida dunyoga keltirgani yozuvchining qay darajada yumoristik mahoratga ega ekanligidan dalolat beradi. Ba’zan Hoshimjon turli vaziyatlardan chiqib ketish maqsadida odamlarga quvonch ulashishi romanning yumorga boy asar bo‘lishiga zamin yaratgan. Romanni mutolaa qilayotgan kishi Hoshimjonning o‘zi bilgan va bilmagan holda mutoyibali vaziyatni

¹ I. A. Karimov Adabiyotga e’tibor-kelajakka, ma’naviyatga e’tibor. – Toshkent “O‘zbekiston”. 2009. 20-bet.

keltirib chiqargan voqealar terilgan satrlarni o‘qir ekan, beixtiyor yuziga tabassum yuguradi va xayolan roman qahramonlari kabi, dunyo tashvishlaridan holi, bolalikka bir zum bo‘lsa ham qaytadi.

Maktab darsliklarini o‘zlashtirishga anchagina sust Hoshimjonning eng yomon ko‘rgan algebra darsida o‘qituvchi Qobilovning o‘quvchilarga nisbatan talabchanligi qahramonni ko‘p qiynar, hamisha o‘rtog‘i Orifdan uy vazifalarini dakki eshitmaslik uchun ko‘chirar, algebra fanini esa maktab darsliklari qatoridan olib tashlanishini chin dildan xohlar edi. “Darsda Qobilovning nazariga tushgach, o‘qituvchining savol bilan murojaatiga Hoshimjonning yakka-yu yagona najotkori Orifning bu galgi shivirlashi yaxshi eshitilmaganligidan “teng” so‘zi o‘rniga “eng” deb aytishi butun sinfning gurillab kulishiga zamin yaratdi”.² Eng qizig‘i shundaki, Hoshimjonning o‘zi ham sinfga qo‘shilib mazza qilib kuladi, lekin shu fursatda butun sinfning kayfiyati ko‘tarilishiga sababchi bo‘lganini qahramonimiz bilmas edi. Shunchaki, Hoshimjon hech qaysi fandan a‘lo o‘qimay turib ham, biror kasbni egallashiga qattiq ishonardi va shuning uchun ham darslarni o‘zlashtirishga qiziqishi yo‘q edi, xolos. Romanning yana bir shunday hajviyali voqeasi borki, buni asarning kulminatsion nuqtasi deya aytish mumkin. “Katta odam bo‘lish maqsadida uyidan bosh olib chiqib ketgan qahramonimiz, sehrli qalpoqchasi ko‘magi bilan Mirzacho‘ldagi katta brigadaga agronomlik qilayotib, paxtazorlarni aylanib yurgan bir paytda qo‘llarini bir-biriga pahsa qilib bahslashayotgan ishchilarga duch keladi va ular Hoshimjondan kompost haqida ma‘lumot berishini so‘raydi.”³ Agronomlik bo‘yicha hech qanday bilimga ega bo‘lmagan qahramonimiz kompost o‘rniga mevalardan tayyorlanadigan kompot haqida maruza qilishni boshlagach, ishchilar davrasida kulgi ko‘tariladi, Hoshimjon ham ularga qo‘shilib qah-qah otib kuladi, afsuski bu safar ham odamlar o‘rtasida mazah bo‘lganini Hoshimjonning o‘zi ham bilmaydi. Katta davrada so‘ralgan mavzudan tashqari maruza qilish kulgili holat, albatta. Bu parcha orqali yozuvchi Hoshimjonning eng asosiy kamchigi, ya‘ni uquvsizligidan kulib, uni tanqid qiladi va holatga yumoristik tarafdin yondashib, qahramonimizdagi bu nuqsonni bartaraf etishga harakat qiladi. Shuni ta‘kidlab o‘tish joizki, asarga ishlangan teleko‘rsatuvda xuddi mana shu parcha orqali ko‘pchilik tomoshabinlar romanni esga olishadi.

Maqsadiga erishish yo‘lida harakatdan charchamaydigan Hoshimjon bu gal qalpoqchasi ko‘magida injenerlik kasbini egallab, “ajoyib” bir binoni qad ko‘tartiradi. Bu ko‘p qavatli binoning g‘aroyibli shundaki: kanalizatsiyasi o‘rnatilmagan, yo‘lga ko‘ndalang qurilgan va eng asosiysi gugurt qutisi kabi hech bir xonaga eshik qo‘yilmagan edi. Bu holatdan qabul marosimiga kelgan odamlarning qah-qahasi osmonni larzaga keltirardi. Hoshimjonning bilimsizligi orqasidan bunyod qilingan bu binoni tasavvur qilishning o‘zi inson yuziga tabassum olib keladi. Xudoyberdi To‘xtaboyev hech bir tomondan ijtimoiy hayotga mutanosib bo‘lmagan bu voqea orqali asarga hazil ruhini kiritadi va bolalarcha tasavvur olamiga bir muddat sayohat qilishga undaydi.

“Ko‘p irim-sirimlarga ishonadigan Bibirobiya buvi laylatulqadr kechasida qo‘shni Buvotin xola, Orifning onasi Obida opa, farzandsizlikdan qiynalgan Hojarxon opalarga Laylatulqadr nimani ushlasa shu narsa oltinga aylanishini va nimaiki so‘ralsa hammasini ijobat qilishini so‘zlab berar ekan, ayni suhbat qizg‘in mahal ko‘chadan sharpa tovushi eshitiladi va birdan Hojarxon opa sharpaning oyoqlarini quchoqlab tilaklarini ayta boshlaydi, ketidan Obida opa Laylatulqadmi

² Qarang.To‘xtaboyev X. Sariq devni minib. Roman. – Toshkent “Global books”. 2021. 10-bet

³Qarang.To‘xtaboyev X. Sariq devni minib. Roman. – Toshkent “Yangi asr avlodi”. 2010. 33-bet.

birinchi ko‘rganini ta’kidlab, sharpani ikkalasi talasha ketadilar”.⁴ Qizig‘i, bu sharpa shunchaki fermadan qaytayotgan Bekodoblik Abduqodir edi, xolos. Qishloq ayollari shunchalik sodda va ishonuvchanki, bunday to‘qimalarni chin deb qabul qiladilar, biroq ular faqat yaxshilik xohlaydilar, nimaiki tilasalar o‘zi uchun emas, balki oila a‘zolari uchun, yaqinlar insonlari uchungina tilaydilar. Bu asarni o‘qiyotgan kitobxon zavq, ma’naviy xordiq olish bilan birga hajviy voqealar asosida xalqimizga xos qadriyatlarimiz, tuzumimizdan ham boxabar bo‘lib boradi.

Yangi o‘quv yilini yana oltinchi sinfda qaytadan o‘qishga bel bog‘lagan Hoshimjon darslarning birinchi kunida sinfdoshi Akromning ham singlisi Hojar maktabga ilk qadam qo‘ygandi. Hojarning dars mobaynida eshikni sekin ochib Akromga “Aka, mening familiyam nima bo‘ladi?”⁵ degan murojaati maktab chog‘laringizni esga tushirishi aniq. Bu misralarni mutolaa qilar ekansiz, bolalikning hech qanday g‘arazsiz, beg‘ubor davr ekanligiga yana bir bora amin bo‘lasiz. Yozuvchi bu misralar yordamida yengil yumor bilan o‘quvchini bir zum bolalikka qaytishga da‘vat etadi

3-4 kunlab maktabga bormay Hoshimjonning Akrom bilan birgalikda laycha va bo‘ri bolasini qo‘lga o‘rgatib, sirk uyushtirish harakatlari bo‘ri bolasining qochib ketishi bilan barbod bo‘lgach, masxaraboz kabi yuzining yarmini siyoh bilan qolgan yarmini esa un bilan bo‘yab, paxta tiqib tayyorlangan rang-barang kiyimlarni kiyib olgan holda uyiga kelganda, maktabga bormayotganligi sababli yo‘qlab kelgan kuratori Vohid Soliyevich, vojatiyi Zokirjon aka va Ro‘ziboy akalar biroz sarxushligidan Hoshimni ko‘rib orqaga tisarilishi uni hayron qoldiradi. Uchta erkak kishini bu holatga tushishiga qaraganda, Hoshimjonning tashqi ko‘rinishini ko‘z oldingizga keltirsangiz kulgingizni qistashi turga gap. Asarni hech bir kesatiqsiz va pichinglarsiz hajviy ruh bilan yaratish alohida qobiliyat talab qiladi. Yozuvchining yumoristik mahoratiga baho beradigan bo‘lsak, u asarga hech qanday kinoya olib kirmaydi, aksincha har bir yaratilgan voqealarga bolalarcha, soddalik bilan yondashadi. Shuning uchun ham Xudoyberdi To‘xtaboyevni bolalar adabiyotining yorqin namoyondasi sifatida tan olamiz.

Xulosa qilib aytganda, soddalik bilan yo‘g‘rilgan ushbu romanda keltirilgan qator komediyalar mutolaa qilguvchilarni asar voqealari bilan birgalikda hamohang tabassum qilishga undaydi, kayfiyatni ko‘taradi. Romandagi yumorga boy bo‘lgan bir-biridan qiziqarli voqealar beg‘ubor yoshlikning timsolidir va bu o‘quvchining asarga bo‘lgan qiziqishini boyitishga ko‘maklashadi. Hoshimjonning boshdan kechirgan sarguzashtlari mobaynida o‘zi bilgan va bilmagan holda pozitiv muhitni vujudga keltirishi atrofidagi insonlarga bir dunyo quvonch ulashibgina qolmay, ularga o‘qimay turib odam bo‘lish mumkin emasligini hayot tajribalari yordamida o‘zida isbotlab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To‘xtaboyev X. Sariq devni minib. Roman. – Toshkent ”Global books”. 2021. 272-b.
2. To‘xtaboyev X. Sariq devni minib. Roman. – Toshkent ”Yangi asr avlodi”.

⁴ Qarang. To‘xtaboyev X. Sariq devni minib. Roman. – Toshkent ”Global books”. 2021. 123-bet.

⁵ To‘xtaboyev X. Sariq devni minib. Roman. – Toshkent ”Global books”.2021. 223-bet.

2010. 232-b.

3. I. A. Karimov Adabiyotga e'tibor-kelajakka, ma'naviyatga e'tibor. – Toshkent “O‘zbekiston”. 2009. 40-b.

4. www.ziyouz.com kutubxonasi